

01.07.2025

Kartlegging av hindringer for små og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter

Med forslag til tiltak

Innhold

Kartlegging av hindringer for små- og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter	3
Sammendrag	3
Introduksjon	5
Innledning	6
Metode	7
Immaterielle verdier og rettigheters betydning for små og mellomstore bedrifter	8
IPR-status blant norske små og mellomstore bedrifter	9
Hindringer for SMB-ers bruk av IPR	13
Hindringer knyttet til manglende kunnskap og bevissthet om immaterielle verdier og rettigheter	13
Hindringer knyttet til finansielle og ressursmessige begrensninger for IP-beskyttelse	16
Hindringer knyttet til kompleksitet og tilgjengelighet i IP-systemet	18
Hindringer knyttet til holdninger og kulturelle oppfatninger om immaterielle verdier og rettigheter	20
Intervjuer med aktører i innovasjonsøkosystemet	22
Tiltak for å fremme SMB-ers bruk av immaterielle rettigheter	24
Tiltak 1: Utarbeidelse av en nasjonal handlingsplan for IPR	24
Tiltak 2: Økonomisk støtte og insentiver for SMB-ers IPR-bruk	28
Tiltak 3: Styrking av Patentstyrets utadrettede arbeid og kompetansesenterrolle	34
Tiltak 4: Bedre integrering av IPR i Utdanningssystemet	36
Referanser	40

Kartlegging av hindringer for små- og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter

Sammendrag

Norge har som mål å være en ledende kunnskapsnasjon og en drivkraft for innovasjon. For å realisere dette ambisjonsnivået er det avgjørende at små og mellomstore bedrifter (SMB-er) får tilgang til, og benytter seg av, virkemidler som styrker deres konkurranseevne og verdiskaping. Immaterielle rettigheter (IPR) – som patenter, varemerker og design – utgjør en sentral del av denne verktøykassen. Likevel viser erfaring og undersøkelser at bruken av IPR blant norske SMB-er fortsatt er lav, noe som utgjør en svakhet både for enkeltbedrifter og for Norges samlede innovasjonsevne og konkurransekraft.

Denne rapporten kartlegger de viktigste hindringene for SMB-ers bruk av IPR og drøfter hvilke tiltak som kan bidra til å bygge ned disse hindringene. Rapporten identifiserer fire hovedutfordringer:

- 1. Manglende kunnskap og bevissthet:** Mange SMB-er mangler innsikt i hva immaterielle verdier og rettigheter er, og hvordan rettighetene kan brukes strategisk for å beskytte innovasjon, sikre markedsposisjoner og øke virksomhetens verdi.
- 2. Finansielle og ressursmessige begrensninger:** Registrering og oppfølging av immaterielle rettigheter krever tid og økonomiske ressurser, noe som ofte er en knapphet i mindre virksomheter. For mange SMB-er fremstår IPR som en kostbar og komplisert prosess.
- 3. Kompleksitet i IPR-systemet og håndhevingsutfordringer:** Det rettslige rammeverket kan være vanskelig tilgjengelig for SMB-er uten juridisk spesialkompetanse. I tillegg opplever mange utfordringer med å håndheve sine rettigheter effektivt, særlig i internasjonale sammenhenger.
- 4. Holdninger og kultur:** Det finnes fortsatt en viss skepsis i deler av SMB-segmentet mot IPR som strategisk verktøy, noe som kan knyttes til historiske og kulturelle faktorer i norsk næringsliv.

For å møte disse utfordringene anbefaler rapporten følgende tiltak:

- 1. Utvikling av en helhetlig nasjonal handlingsplan for IPR,** med særlig vekt på SMB-ers behov og forutsetninger.

- 2. Vurdere innføring av økonomiske insentiv ordninger for å stimulere SMB-ers bruk av IPR.**
- 3. Styrking av Patentstyrets utadrettede arbeid og kompetansesenter-rolle.**
- 4. Bedre integrering av IPR i utdanningssystemet.**

Tiltakene tar sikte på å senke terskelen for IPR-bruk, styrke innovasjonsevnen og legge til rette for økt konkurranseevne og verdiskaping blant norske SMB-er i tråd med nasjonale ambisjoner.

Introduksjon

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) har i tildelingsbrev for 2025 gitt Patentstyret i oppdrag å kartlegge eventuelle hindringer for små- og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter.

«Patentstyret bes innen 1.7.2025 om å kartlegge eventuelle hindringer for små og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter, og spesielt industrielle rettigheter, som måtte finnes i Norge. Det skal utformes en kortfattet rapport som oversendes departementet.

Sentrale momenter antas å være manglende bevisstgjøring og kompetanse, men også andre mulige hindringer skal belyses.»

Innledning

Immaterielle rettigheter (IPR)¹ – som patenter, varemerker og design – spiller en stadig viktigere rolle i både den globale og nasjonale økonomien. I en kunnskaps- og teknologidrevet verden er evnen til å beskytte og kapitalisere på immaterielle verdier avgjørende for innovasjon, næringsutvikling og konkurransekraft.

For Norge, som er et høykostland med høyt utdanningsnivå og sterke forskningsmiljøer, er det å styrke verdiskapingen fra immaterielle eiendeler helt sentralt for fremtidig bærekraft og vekst.

I den globale økonomien har IPR fått økt betydning de siste 20 årene. Antall patentsøknader, varemerkeregistreringer og designbeskyttelser har økt kraftig – særlig innen digitale teknologier, grønn innovasjon og bioteknologi. Internasjonale avtaler, standardisering og teknologisk utvikling har gjort IPR til et sentralt virkemiddel i globale verdikjeder og for eksportrettede virksomheter. Samtidig har konkurransen om rettigheter skjerpet seg, og nasjoner satser strategisk på å beskytte og utvikle egne teknologiske fortrinn.

IPR er ikke bare viktig for store selskaper og forskningsinstitusjoner – det er også et sentralt verktøy for små og mellomstore bedrifter (SMB-er) som utgjør ryggraden i norsk næringsliv. IPR kan gi SMB-er konkurransefortrinn, gjøre dem mer attraktive for investorer og beskytte innovasjoner i tidlige vekstfaser. Til tross for dette er bruken av IPR blant norske SMB-er generelt lav, og mange opplever betydelige hindringer for å ta i bruk slike rettigheter strategisk.

Denne rapporten undersøker hvilke hindringer norske SMB-er møter i sin bruk av IPR, og hvordan disse utfordringene kan reduseres for å styrke innovasjon og konkurranseevne i norsk næringsliv.

¹ I rapporten brukes forkortelsen IPR (Intellectual property rights) om immaterielle rettigheter. Forkortelsen IP (Intellectual Property) brukes om immaterielle verdier. Av og til brukes betegnelsen IP-rettigheter og IP-søknader.

Metode

Dette kapittelet beskriver metodene som er benyttet for å kartlegge hindringer for små og mellomstore bedrifters bruk av immaterielle rettigheter. Kartleggingen er basert på en kombinasjon av eksisterende analyser, rapporter og dybdeintervjuer.

Litteraturstudie og dokumentanalyse

Rapporten bygger på en omfattende gjennomgang av eksisterende dokumentasjon og analyser fra ulike kilder. Dette inkluderer:

- **Egne analyser fra Patentstyret:** Interne analyser og rapporter utarbeidet av Patentstyret og i samarbeid med andre aktører.
- **Analyser og rapporter fra andre aktører:** Relevante rapporter og analyser fra ulike aktører som har undersøkt temaet SMB og IPR.
- **Analyser og rapporter fra utenlandske patentverk:** Dokumentasjon fra patentverk som belyser utfordringer og barrierer for SMB-ers bruk av IPR i andre land.
- **Publikasjoner fra internasjonale organisasjoner:** Materiale fra Verdens immaterialrettsorganisasjon (WIPO), Det europeiske patentverket (EPO), EUs immaterialrettsmyndighet (EUIPO), og andre relevante internasjonale organisasjoner.

Gjennomgangen av denne dokumentasjonen har hatt som mål å identifisere eksisterende kunnskap om hindringer for SMB-ers bruk av IPR, samt å avdekke potensielle kunnskapshull som den videre undersøkelsen har søkt å adressere.

Dybdeintervjuer

For å få en dypere forståelse av de opplevde hindringene og for å innhente perspektiver fra sentrale aktører, er det gjennomført en rekke dybdeintervjuer. Følgende grupper er representert:

- **Teknologioverføringskontorer (TTO-er):** For å få innsikt i deres erfaringer med å bistå SMB-er med IPR-strategi og -håndtering.
- **IP-rådgivere:** For å belyse deres perspektiver på de utfordringene SMB-er møter i forbindelse med beskyttelse og håndhevelse av IPR.
- **Virkemiddelapparatet:** For å forstå hvordan offentlige støtteordninger og virkemidler påvirker SMB-ers tilgang til og bruk av IPR.
- **Ressurspersoner i andre patentverk:** For å få et internasjonalt perspektiv på problemstillingen og lære av andre lands erfaringer.

- **Andre relevante aktører:** Dette inkluderer andre personer eller organisasjoner utenom de listet ovenfor med relevant innsikt i SMB-ers bruk av IPR.

Intervjuene ble gjennomført semistrukturert, med en forberedt intervjuguide som sikret at sentrale temaer ble dekket, samtidig som det var rom for utdypende svar og nye perspektiver fra intervjuobjektene. Data fra intervjuene ble transkribert og analysert tematisk for å identifisere gjentakende mønstre og viktige innsikter knyttet til hindringer for SMB-ers bruk av IPR.

Gjennom denne kombinasjonen av dokumentanalyse og primær datainnsamling via dybdeintervjuer, søker denne rapporten å gi en helhetlig og nyansert kartlegging av hindringer for SMB-ers bruk av IPR.

Immaterielle verdier og rettigheters betydning for små og mellomstore bedrifter

IPR er av avgjørende betydning for SMB-er i dagens kunnskapsbaserte økonomi, og fungerer som en kritisk driver for vekst, konkurranseevne og verdiskaping. Studier fra EUIPO og EPO understreker dette tydelig. Ifølge rapporten "*IPR-intensive industries and economic performance in the European Union Industry-Level 2022*", som også inkluderer Norge, bidro IPR-intensive næringer med 29,7 % av alle arbeidsplasser i EU i perioden 2017-2019, og sto for hele 47 % av den totale økonomiske aktiviteten (BNP) i EU, tilsvarende 6,4 billioner euro. Disse næringene betaler også betydelig høyere lønninger.

En nylig studie fra januar 2025, "*Intellectual property rights and firm performance in the European Union. Firm-level analysis report*", bekrefter dessuten at selskaper med registrerte IP-rettigheter generelt presterer bedre økonomisk. Denne analysen, som omfatter over 119 000 europeiske selskaper, viser at bedrifter som eier IP-rettigheter skaper høyere inntekter per ansatt, flere arbeidsplasser og betaler høyere lønninger enn selskaper uten en IP-portefølje. For SMB-er er disse fordelene spesielt sterke; selskaper med IP-rettigheter genererer 23,8 % mer inntekt per ansatt, og denne fordelene øker til hele 44 % for SMB-er når bransje, størrelse og lokasjon tas i betraktning. De betaler også i gjennomsnitt 22 % høyere lønninger.

Til tross for disse klare fordelene, viser studien at kun rundt 10 % av SMB-ene i EU eier noen form for IP-rettigheter, sammenlignet med nesten 50 % av store selskaper. Dette gapet viser at det er et betydelig mulighetsrom for SMB-er,

inkludert de norske, til å sikre finansiering, fremme vekst, inngå samarbeid og skape verdier, samt styrke sin investeringsappell og troverdighet i markedet, dersom de øker fokuset på IPR.

IPR-status blant norske små og mellomstore bedrifter

Norge har et sterkt forsknings- og innovasjonssystem, og scorer jevnt over høyt i internasjonale innovasjonsmålinger. Imidlertid ligger Norge et godt stykke bak våre naboland på f.eks. Global Innovation Index. Volumet av norske IP-søknader, spesielt patenter, er beskjedent sammenlignet med andre nordiske og europeiske land.

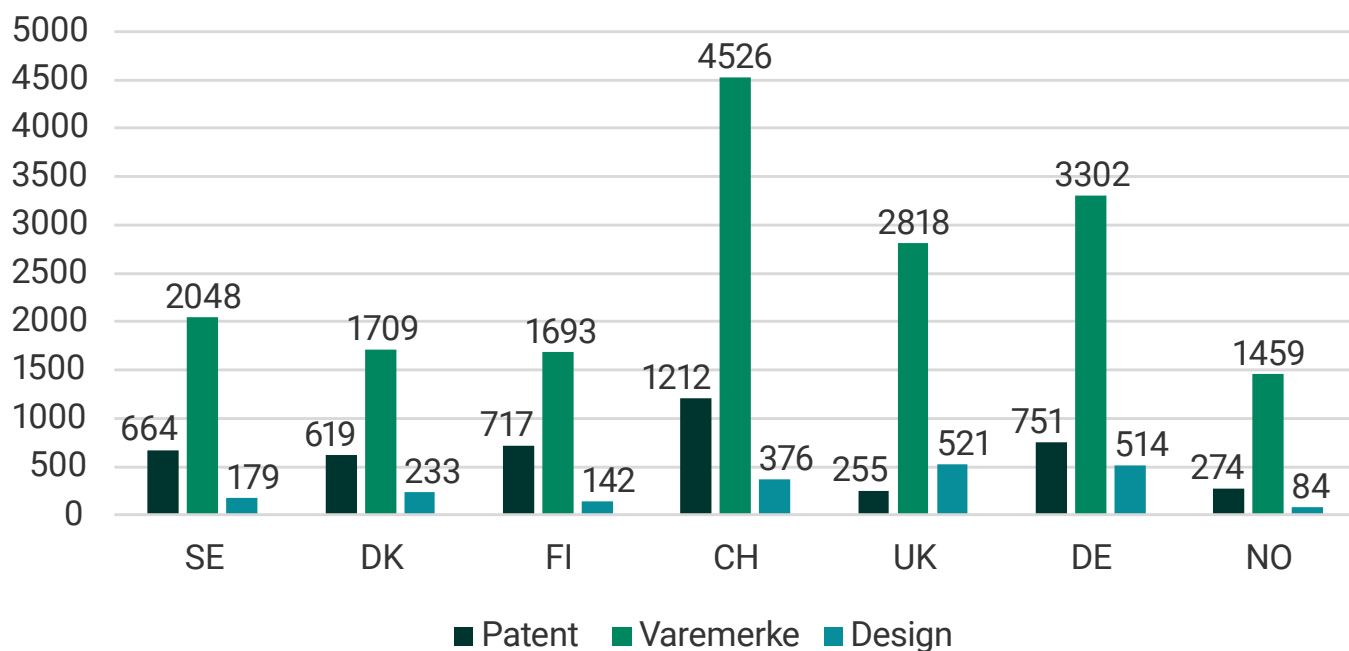
Nivået i Norge sammenlignet med andre land

IP-søknader i hjemlandet brukes ofte som en indikator på et lands økonomiske aktivitet, spesielt den som er rettet mot innovasjon og nyskaping. Det er viktig å merke seg at Norge er i verdenstoppen når det gjelder publiserte forskningsartikler med 2,8 artikkelbidrag per 1000 innbyggere i 2023, kun slått av Sveits og Danmark.² Dette indikerer en høy forskningsintensitet i Norge, men det medfører ikke nødvendigvis tilsvarende høye tall for IP-søknader per innbygger. En oversikt fra WIPO³ over antall IP-søknader levert av norske søkere viser et betydelig lavere nivå enn land som Sverige, Danmark, Finland, Sveits, England og Tyskland. Mens for eksempel Sverige, Danmark og Finland har fra 650 til litt over 700 patentsøknader pr. millioner innbyggere, leverer norske søkere kun 274 søknader per millioner innbyggere. For varemerker og design ser vi tilsvarende forskjeller.

² Indikatorrapporten 2024, Norges Forskningsråd.

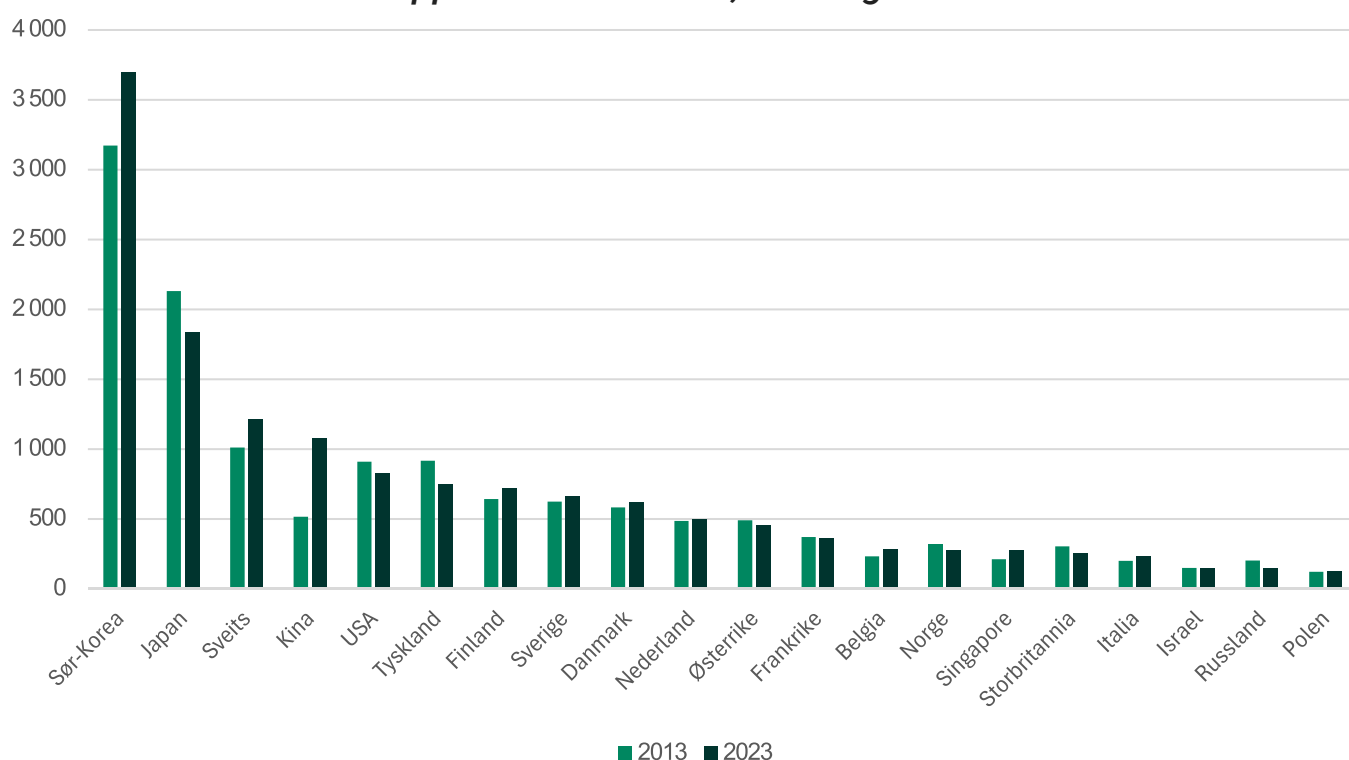
³ <https://www.wipo.int/web/ip-statistics/country-profiles>

IP-søknader pr. mill. innbyggere (2023)

Norge er riktignok inne på topp 20 listen⁴ over patentsøkerland pr. mill.innb. med en 14. plass. Finland, Sverige og Danmark ligger imidlertid på henholdsvis 7., 8. og 9. plass. Våre naboland har dessuten en økning på henholdsvis 12, 6 og 6 % siden 2013, mens Norge har hatt en nedgang på 14 %.

Patentsøknader fra egne innbyggere per million innbyggere for de 20 fremste opprinnelseslandene, 2013 og 2023

4 World Intellectual Property Indicators 2024, WIPO, WIPI 2024.pdf

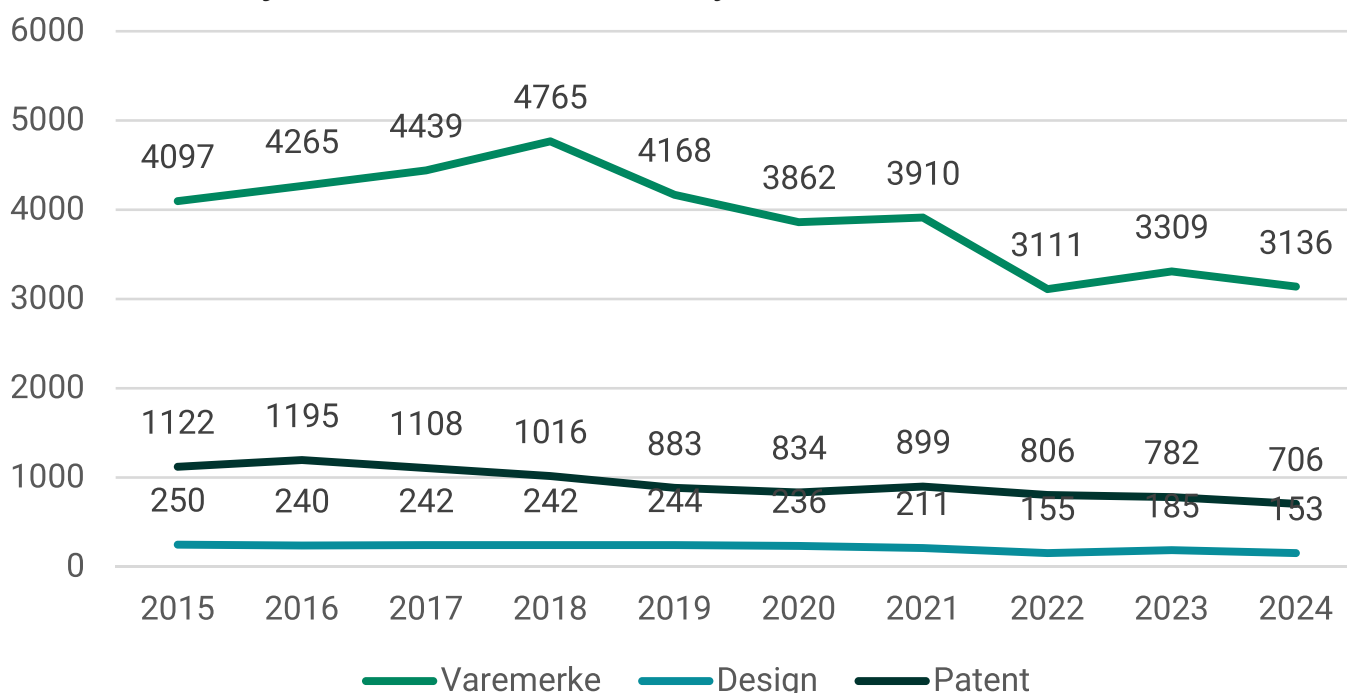
Også tall fra EPO viser at Norge ligger bak våre naboland med tanke på patentering. For eksempel var antallet europeiske patentsøknader (EP-A) sendt direkte til Det europeiske patentverket (EPO) fra Norge i 2024 en tredjedel av hva som ble sendt fra Danmark og Finland, og en sjettedel av hva som ble sendt fra Sverige. I perioden 2015 til 2024 har norske EP-søknader utgjort ca. 5 % av totalt antall søknader fra de nordiske landene.

Norske vs. utenlandske søkere:

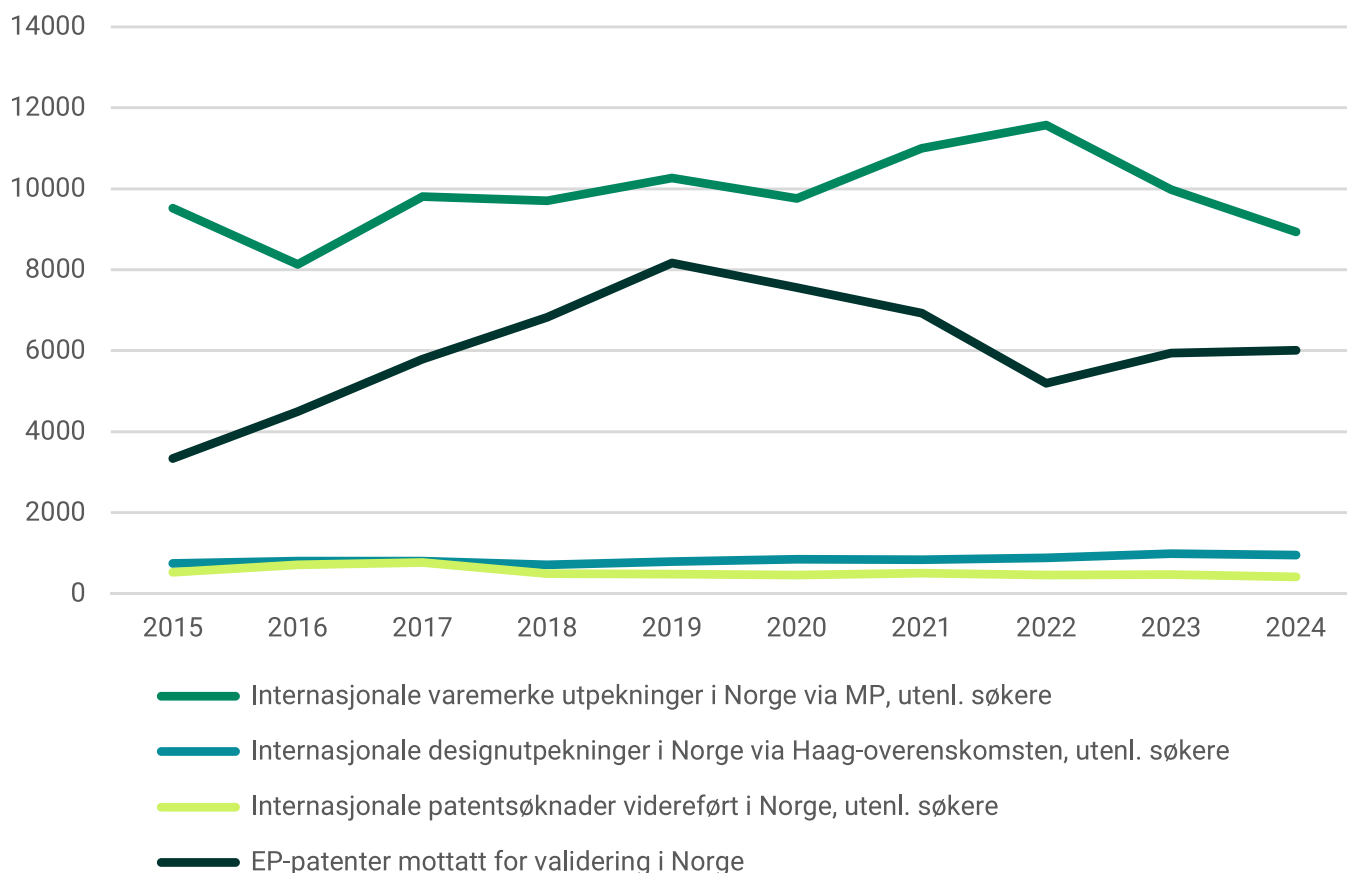
Det er også en markant forskjell mellom norske og utenlandske søkere når det gjelder antall IP-søknader som leveres i Norge (patent, varemerke og design). I 2024 stod norske søkere for omtrent 18 % av IP-søknadene til Patentstyret, mens de resterende 82 % kom fra utenlandske aktører.

I 2024 stod norske søkere for 58 % av alle nasjonale patentsøknader og PCT-søknader som ble innlevert til Patentstyret. I tillegg mottok Patentstyret ca. 6 000 Europeiske patentsøknader (EP-søknader) for validering, hvorav ca. 200 var fra norske søkere.

Nasjonale søknader til Patentstyret levert av norske søkere

Utenlandske søknader til Patentstyret gjennom internasjonale ordninger

Når det gjelder innvilgede rettigheter, utgjorde norske søkere om lag 14 % av det totale antall rettigheter i Norge i 2024. Historisk sett har utenlandske søkere sikret seg en betydelig større andel av innvilgede IP-rettigheter på tvers av alle tre kategorier (patenter, varemerker og design) de siste 25 årene. For eksempel var nesten ett av fire patenter innvilget i Norge i 2007 norske, mens dette er redusert til mindre enn ett av tolv i 2024. Dette viser at utenlandske aktører i stor grad beskytter sine produkter og tjenester før de går inn i det norske markedet. Dette gjør at norske bedrifter møter sterkere konkurranse og et redusert handlingsrom med tanke på immaterielle verdier.

Hindringer for SMB-ers bruk av IPR

Vi har identifisert 4 hovedhindringer for bruk av IPR:

- 1. Manglende kunnskap og bevissthet:** Mange SMB-er mangler innsikt i hva immaterielle verdier og rettigheter er, og hvordan rettighetene kan brukes strategisk for å beskytte innovasjon, sikre markedsposisjoner og øke virksomhetens verdi.
- 2. Finansielle og ressursmessige begrensninger:** Registrering og oppfølging av immaterielle rettigheter krever tid og økonomiske ressurser, noe som ofte er en knapphet i mindre virksomheter. For mange SMB-er fremstår IPR som en kostbar og komplisert prosess.
- 3. Kompleksitet i IPR-systemet og håndhevingsutfordringer:** Det rettslige rammeverket kan være vanskelig tilgjengelig for SMB-er uten juridisk spesialkompetanse. I tillegg opplever mange utfordringer med å håndheve sine rettigheter effektivt, særlig i internasjonale sammenhenger.
- 4. Holdninger og kultur:** Det finnes fortsatt en viss skepsis i deler av SMB-segmentet mot IPR som strategisk verktøy, noe som kan knyttes til historiske og kulturelle faktorer i norsk næringsliv.

Hindringer knyttet til manglende kunnskap og bevissthet om immaterielle verdier og rettigheter

Manglende kunnskap og bevissthet er en fremtredende (og underliggende) hindring for norske SMB-ers engasjement i immaterielle verdier og rettigheter. Mange SMB-er har lite kunnskap om IPR og hvordan det kan anvendes strategisk for å beskytte og fremme virksomheten.

Kunnskap

Patentstyret og Innovasjon Norges rapport *Lys langs veien* (2014) viste at oppmerksomheten og kunnskapen om IPR var begrenset. Rapporten bygger på en undersøkelse blant 3 800 små- og mellomstore bedrifter om deres bruk av immaterielle verdier og rettigheter. I undersøkelsen svarte ca. 50 % at de i liten grad visste hvordan man søker om patent, varemerker og design, og hele 64 %

oppgå at de i liten grad kjente til hvordan de kunne benytte IPR for å beskytte teknologien i sine produkter og tjenester. I en undersøkelse blant IP-rådgivere i kunnskapsparker, inkubatorer, næringshager, patentkontorer, TTO-er og andre utført av Patentstyret og Innovasjon Norge⁵ i 2016, svarte nær 75 % at mangel på kunnskap er vanligste utfordring knyttet til IPR hos kunder og klienter.

Manglende kunnskap og bevissthet trekkes også frem i en rekke andre rapporter om SMB-er og bruk av IPR, og ulike land og patentmyndigheter har gjennom flere år utarbeidet tiltak for å redusere disse barrierene. Det danske patentverket (PVS) gjennomførte i 2022 en studie av SMB-ers kunnskap om og bruk av IPR, og også her var kunnskapen om IPR lav. Nesten halvparten av SMB-ene oppga å ha noe eller ingen kunnskap om IP-rettigheter.⁶ EUIPO har gjennom sin Intellectual property SME Scoreboard sett på årsaker til at SMB-er velger å ikke registrere IP. Blant mikro- og småbedrifter oppgir henholdsvis 18 og 21 % at mangel på kunnskap er en av årsakene. Det engelske patentverket UKPTO rapporterer i sin studie *IP Awareness and understanding among UK SMEs* at blant bedrifter som ikke registrerer IP, oppgir 23 % mangel på kunnskap som viktigste årsak.

Kunnskapsgapet er ikke bare en isolert barriere, men er i praksis en grunnleggende årsak som forsterker andre hindringer. Når SMB-er mangler grunnleggende IPR-kunnskap, fører det ofte til at de ikke fullt ut ser verdien av IPR eller forstår hvordan dette kan anvendes som et strategisk verktøy i selskapets forretnings- og markedsplan.

Som en konsekvens av dette vil også kostnadene forbundet med sikring av IPR i større grad oppfattes som en uoverkommelig eller ikke prioritert utgift snarere enn en strategisk investering i bedriftens fremtid. Som en akseleratorleder sa: "IPR oppleves som en frivillig forsikring". På samme måte vil kompleksiteten i IPR-systemet kunne virke mer avskrekkende når man mangler den grunnleggende forståelsen for å navigere i det. Effektiv og målrettet kunnskapsformidling vil ha en betydelig effekt ved å redusere kunnskapsbarrieren.

Bevissthet

At mange SMB-er mangler kunnskap om IPR, er ikke så overraskende tatt i betraktning hvor liten andel av SMB-er som faktisk opplever IPR som relevant. Norsk næringslivs om lag 650 000 foretak fikk i 2024 meddelt ca. 550 patenter. Pr. mai 2025 er det 4 800 patenter i kraft i Norge med norsk innehaver. For varemerker er tilsvarende tall 2 300 registreringer med norsk innehaver og 44 000

⁵ Vurdering av samlet veiledningstjeneste, Patentstyret og Innovasjon Norge, 2016

⁶ DKPTO – Survey investigating Danish companies' use and knowledge of IPR

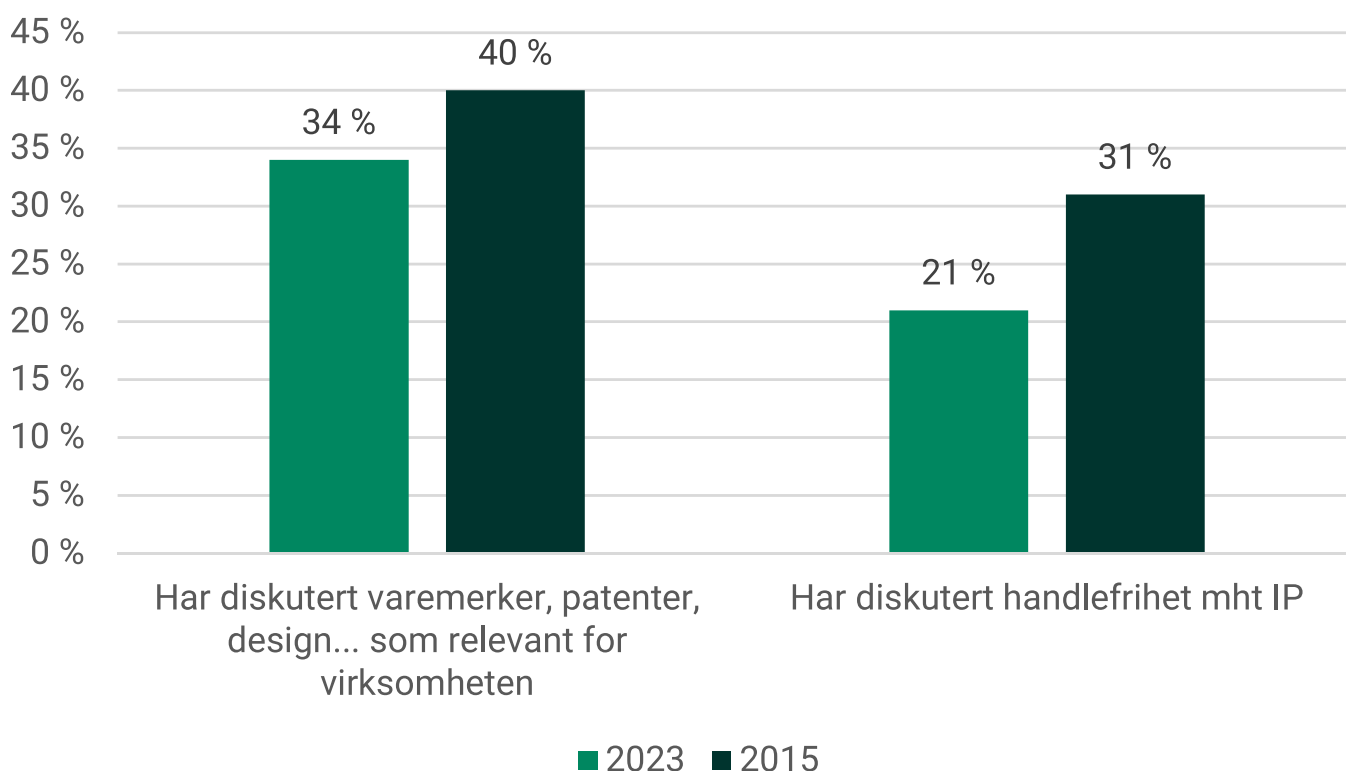
varemerker i kraft.

Men selv om IPR ikke oppleves som relevant for alle SMB-er, og at mange SMB-er derfor har lav kunnskap, er lav bevissthet bekymringsfullt. Uten bevissthet om IPR risikerer bedrifter å ta uinformerte valg. De risikerer å bruke tid og ressurser på å utvikle produkter uten å sikre egne rettigheter, og oppleve at konkurrenter kopierer ideene deres. Noen oppdager for sent at de har krenket andres rettigheter og må trekke produkter fra markedet. Andre inngår avtaler uten å ha kontroll på hvem som eier IPR-en. Manglende bevissthet om IPR kan føre til tapt konkurransekraft og verdifull innovasjon som aldri blir beskyttet.

Patentstyret har målt bevissthet om IPR blant bedrifter i undersøkelser i 2015 og 2023.⁷

I undersøkelsen spørres det om *ledelse* eller *styret* i virksomheten *noen gang har diskutert varemerker, patenter, designregistreringer, opphavsrett eller forretningshemmeligheter som relevant for virksomheten*, og om *ledelse eller styret har diskutert om handlefrihet, dvs. om det kan være at andre har immaterielle rettigheter (slik som patenter, varemerker eller design) som kan hindre de i å selge nåværende eller framtidige produkter og tjenester*. Svarene viser at det er lav bevissthet rundt IPR i norske virksomheter. Kun 34 % oppgir i 2023 å ha diskutert IPR som relevant, og kun 21% oppgir å ha diskutert handlefrihet.

Bevissthet rundt immaterielle verdier og rettigheter

⁷ Bedriftsundersøkelse gjennomført av Opinion for Patentstyret, 2015 og 2023.

IP Norge⁸ gjennomførte en «kartlegging av ståsted for IP i norske virksomheter»⁹. De fant at det var store forskjeller i bevissthet, kunnskapsnivå og behov hos virksomhetene. Særlig mindre foretak og gründere hadde liten bevissthet og kunnskap om IPR.

At bedriftene ikke er bevisste verdien av IPR reflekteres også i deres (manglende) strategiske tilnærming; få SMB-er, og da spesielt de mindre, har formaliserte, skriftlige IPR-strategier. Dette tyder ofte på en reaktiv heller enn en proaktiv holdning til IPR, hvor tiltak først vurderes når problemer, som kopiering, oppstår. Konsekvensen av denne manglende bevisstheten er en underutnyttelse av IPR-systemets muligheter, noe som kan føre til tapte muligheter for verdiskaping og økt sårbarhet for kopiering og etterligning.

Hindringer knyttet til finansielle og ressursmessige begrensninger for IP-beskyttelse:

Finansielle begrensninger representerer en annen betydelig hindring for norske SMB-er som søker IP-beskyttelse.

Selv om Patentstyret opererer med reduserte gebyrer for mindre virksomheter, er de direkte kostnadene for å opprettholde patenter, varemerker og design betydelige. For eksempel er søknadsgebyret for et patent for en virksomhet med 20 årsverk eller mindre kr 1100. Imidlertid kan de totale kostnadene, inkludert nødvendig bistand fra IP-rådgivere, raskt eskalere til mellom kr 45 000 og kr 130 000 for en norsk patentsøknad alene. Kostnadene øker ytterligere ved internasjonale registreringer og ved det løpende vedlikeholdet av rettigheter gjennom årlige avgifter. Spesielt årsavgifter for patenter kan øke betraktelig over patentets levetid.

Utover de direkte gebyrene, medfører IPR-håndtering også betydelige indirekte kostnader og krever mye ressurser. Tidsbruken SMB-er må investere for å sette seg inn i IPR-regelverk og håndtere søknadsprosesser er ofte betydelig. Mange bedrifter ser seg nødt til å benytte ekstern rådgivning fra IP-rådgivere eller advokater, noe som medfører betydelige utgifter.

I rapporten *“Lys langs veien”* svarer 29 % av bedriftene at de opplever kostnader som en barriere for å ta i bruk IPR. Blant bedriftene hvor IPR oppleves som svært

8 En organisasjon stiftet januar 2023 av norske IP-spesialistselskaper, advokatselskaper med IP som spesialistområde og IP-spesialistselskaper med utenlandske eiere. Foretaket skal bidra til økt bevissthet om verdien av immaterielle rettigheter i norsk næringsliv. Foretaket er nå lagt ned.

9 Kvalitativ kartlegging av ståsted for IP i norske virksomheter. Perceptor, 2023.

relevant, svarer hele 44 % at kostnader er en barriere. I PVS¹⁰ sin undersøkelse om SMB-ers bruk av IPR, svarer 8 % at de IKKE benytter IPR på grunn av for høye kostnader. I EUIPOs *IP SME Scoreboard* er andelen 13 %.

I dybdeintervju med rådgivere i IP-byråer, Innovasjon Norge og TTO-er fremheves finansielle begrensninger hos SMB-er, og særlig hos bedrifter i tidlig-fase. Økonomiske begrensninger gjør at de ofte må velge mellom produktutvikling, markedsutvikling, ansettelse, skalering og IPR. Ofte trenger de ytterligere finansiering etter å ha kommet i gang, men ressursene spises så opp av andre presserende behov, og videre arbeid med IPR-strategi eller IPR-portefølje må vike.

IP Norges kartlegging¹¹ påpeker dessuten at for mange bedrifter «oppleves verdibrøken ved IP-investeringer som negativ». IP oppfattes som komplisert, dyrt og tidkrevende

Studier indikerer også at SMB-er har en lavere suksessrate i å oppnå patenter sammenlignet med større selskaper¹², noe som kan skyldes at de har færre ressurser å dedikere til den krevende søknadsprosessen. Dette skyldes delvis at patentrelaterte kostnader, i gjennomsnitt eller i margin, er høyere for SMB-er enn for store selskaper, og at SMB-er ofte mangler intern kompetanse til å håndtere patentprosessen effektivt. Det er en utfordring at kun et fåtall bedrifter, omtrent en tredjedel, har foretatt en finansiell verdifastsettelse av sine IPR, og enda færre inkluderer disse verdiene i balansen.¹³ Dette kan skyldes både manglende kunnskap om verdifastsettelsesmetoder og kostnader forbundet med slike analyser.

Utover de betydelige økonomiske begrensningene, står norske SMB-er også overfor andre ressursbegrensninger som hindrer deres evne til effektivt å beskytte sine immaterielle verdier.

SMB-er opererer ofte med begrenset tid og liten arbeidsstyrke, noe som betyr at det kan være utfordrende å dedikere ressurser til prosessene med beskyttelse og forvaltning av IPR. De umiddelbare kravene til den daglige driften prioriteres ofte foran det langsiktige strategiske arbeidet med IPR. Dette fokuset på umiddelbare driftsbehov kan føre til en situasjon der IP-beskyttelse enten blir forsinket eller helt oversett.

10 DKPTO – Survey investigating Danish companies' use and knowledge of IPR.

11 Kvalitativ kartlegging av ståsted for IP i norske virksomheter. Perceptor 2023.

12 US Small business Administration Office of advocacy, fact sheet 2022.

13 Lys Langs veien, Patentstyret og Innovasjon Norge, 2014.

Økte kostnader ved internasjonal satsing

For SMB-er som satser internasjonalt, blir kostnader og ressurser knyttet til IPR en enda viktigere faktor. I eksportmarkeder må bedriftene ofte beskytte sine rettigheter i flere jurisdiksjoner, noe som medfører høye søknads- og oversettelseskostnader, samt behov for lokal juridisk bistand. Uten tilstrekkelige ressurser risikerer SMB-er å stå uten vern i nøkkemarkeder, eller å møte inngrep de ikke har midler til å forfølge. I tillegg kan uvitenhet om andres IP føre til utilsiktede brudd og kostbare tvister. For å lykkes internasjonalt må SMB-er derfor prioritere strategisk IP-planlegging som del av sin eksportstrategi – både for å sikre egne rettigheter og unngå rettslige fallgruver.

Hindringer knyttet til kompleksitet og tilgjengelighet i IP-systemet

Kompleksiteten i IP-systemet og utfordringene med å få effektiv tilgang til det, utgjør nok en vesentlig hindring for norske SMB-er. Mange SMB-er oppfatter IPR-systemet som for komplekst og vanskelig å navigere i.¹⁴ Denne opplevde kompleksiteten kan være spesielt skremmende for SMB-er som mangler dedikert intern IP-ekspertise og som ikke vet hvor de kan finne veiledning og støtte.¹⁵

Søknadsprosessen

Søknadsprosessene, særlig for patenter, men til en viss grad også for varemerker og design, er preget av strenge formalkrav, kompliserte klassesystemer og et teknisk språk som oppleves som utilgjengelig for dem uten juridisk eller teknologisk bakgrunn. Dette skaper en høy terskel for deltakelse og bidrar til at mange SMB-er ikke kommer i gang med å beskytte sine immaterielle verdier, til tross for at behovet kan være stort. Selv digitale verktøy og plattformer knyttet til søk og søknadsinnlevering oppleves ofte som lite brukervennlige, og mangler hjelpesystemer som forklarer begreper eller leder brukeren gjennom prosessen på en pedagogisk måte. Patentstyrets kundeundersøkelser viser at særlig førstegangssøkere opplever utfordringer med å forstå søknadsprosessene, og i mange tilfeller er det liten kunnskap og forståelse for hvilke krav som må oppfylles for å oppnå patent eller få registrert varemerke og design. Patentstyret anbefaler i mange tilfeller søkere å benytte en patentfullmektig, da fagområdet i seg selv er komplisert.

14 Intellectual property rights and Innovation in SMEs in OECD countries, 2004.

15 WIPO INTERREGIONAL FORUM ON SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMES) AND INTELLECTUAL PROPERTY, (Iversen,2005)

IP-rådgivning

Mangelen på lett tilgjengelig og tilpasset rådgivning forsterker problemet. SMB-er har ofte ikke tilgang til IP-eksperter med kunnskap om deres bransje og forretningsmodell, og det finnes få lavterskeltilbud som hjelper dem med å vurdere hva slags beskyttelse som kan være relevant. Mange vegrer seg også for å ta kontakt med IP-rådgivere i frykt for å måtte avsløre sensitiv informasjon uten garanti for kvaliteten på hjelpen de får. I rapporten *Lys langs veien*¹⁶ svarer nær 50 % av SMB-ene at mangel på kjennskap til IP-rådgivere er en barriere. I fravær av målrettet veiledning og tydelig informasjon, står mange SMB-er uten verktøy for å ta strategiske valg om sine immaterielle rettigheter.

Bruken av IP-rådgiver er likevel vanlig. 90 % av patentsøkere benytter en patentfullmektig. For varemerke- og designregistreringer benytter rundt 50 % en IP-rådgiver/fullmektig. Bruk av fullmektig øker etter bedriftenes størrelse, noe som illustrerer SMB-ene utfordring med tilgang på IP-rådgivning.

Kreativ næring

For aktører i kreativ næring forsterkes disse utfordringene ytterligere. Systemet er i stor grad bygget rundt patenter og varemerker tilpasset fysiske produkter, og mindre tilrettelagt for beskyttelse av immaterielle uttrykk som design, kunst og medieinnhold. Dette gjør at mange kreative bedrifter sliter med å finne rett beskyttelsesform eller opplever at systemet ikke passer deres virkelighet. Regjeringens *Veikart for kreativ næring* (2024)¹⁷ fremhever nettopp behovet for bedre tilrettelegging, forenkling og målrettet informasjon for å styrke rettighetsforståelsen i denne sektoren. Samlet sett peker dette på et system som fremstår som utilgjengelig for mange mindre virksomheter – ikke på grunn av manglende relevans, men på grunn av manglende tilpasning.

Håndhevelse

Det er viktig å styrke bestillerkompetansen knyttet til IPR, både internt hos SMB-ene og hos eksterne veiledere og virkemiddelapparatet (VMA). En solid forståelse av IPR-strategi og -forvaltning hos alle involverte parter er avgjørende for å sikre at SMB-er kan utnytte sine immaterielle rettigheter effektivt og være i forkant. Å oppnå IP-beskyttelse er bare det første skrittet; for å realisere den reelle verdien av disse rettighetene, kreves effektiv håndheving mot uautorisert bruk. For SMB-er kan håndhevingen av deres IP-rettigheter være en stor hindring, spesielt når det gjelder inngrep som skjer i jurisdiksjoner utenfor Norge. Patentstyrets

¹⁶ Lys langs veien, 2014, Patentstyret og Innovasjon Norge.

¹⁷ Veikart for kreativ næring, Nærings- og fiskeridepartementet, 2024.

undersøkelser viser at rundt 30 % av norske bedrifter har opplevd å bli kopiert, og at 50 % av disse opplever at kopieringen er illojal eller rettstridig.¹⁸ Imidlertid kan det å forfølge dem som krenker IP-rettigighetene være en kompleks, tidkrevende og kostbar prosess.

Kostnadene forbundet med IP-rettstvister vil ofte være store, spesielt for SMB-er. Det er ofte en betydelig forskyvning av maktbalansen når en innovativ SMB-er befinner seg i en juridisk tvist med et stort, ressurssterkt og ofte internasjonalt selskap. Disse større selskapene har vanligvis tilgang til store juridiske team og økonomiske ressurser, noe som kan gjøre det svært vanskelig for SMB-er å effektivt forsvare sine patenter eller andre IP-rettigigheter. Denne ulikheten kan skape en følelse av sårbarhet blant SMB-er og potensielt motvirke dem fra å hevde sine IP-rettigigheter, selv når de har et legitimt krav om inngrep. Ofte vil også motparten kunne være en viktig kunde for bedriften. Mange SMB-er opplever at deres viktigste kunder, bevisst eller ubevisst kjøper inn kopier til sine sortiment. Å forfølge en viktig kunde juridisk vil ofte oppleves som vanskelig. PRV sin undersøkelse¹⁹ om bruk av IPR hos SMB-er viser at potensielle vanskeligheter med å håndheve rettigheter var årsak til at mange valgte å ikke benytte seg av IPR. Tilbakemeldinger fra dybdeintervjuene på dette området er unisone – SMB-ene får store problemer med å håndheve sine rettigheter om de havner i konflikt. Det er dyrt, tidkrevende, og vanskelig å forutse utfallet. Risikoen er ofte for stor til at de velger å stå løpet helt ut, og mange velger bort beskyttelse av rettigheter da de ikke tror de vil ha ressurser til å forsvare disse.

Hindringer knyttet til holdninger og kulturelle oppfatninger om immaterielle verdier og rettigheter

Holdningsmessige og kulturelle faktorer spiller også en rolle i hvordan norske SMB-er tilnærmer seg IP-beskyttelse.

Sammenlignet med våre nordiske naboland, ligger Norge etter når det gjelder bruk av immaterielle rettigheter og kommersialisering av innovasjon. Norske SMB-er patenterer og registrerer varemerker i mindre grad enn selskaper i Danmark og Sverige. En IP-rådgiver vi intervjuet uttrykte at «I Norge vurderer vi ikke IPR som like relevant som man gjør i Sverige og Danmark, vi ligger ganske langt bak, 10 år!» IP Norges kartlegging²⁰ fremhever at det er en god del skepsis

18 Patentstyrets bedriftsundersøkelse (2023).

19 Survey investigating Danish companies' use and knowledge of intellectual property rights, 2022.

20 Kvalitativ kartlegging av ståsted for IP i norske virksomheter. Perceptor, 2023.

til IPR generelt. Mange virksomheter mener IPR-systemet er tilrettelagt for store selskaper, at det er vanskelig å finne eierskap til IPR innad organisasjonene, at IPR er bortkastet, at «IPR ikke er på lista før det er for sent» og at det er «komplisert, dyrt og kjedelig».

Det handler ikke bare om antall registreringer, men om hvor strategisk IPR brukes som verktøy for vekst og konkurransefortrinn. I Danmark og Sverige inngår IPR i større grad som en naturlig del av innovasjonsprosessen, mens norske bedrifter ofte kobler seg på IPR-systemet først når det oppstår konkrete trusler som kopiering eller tapte markedsandeler.

Flere forhold kan forklare denne forskjellen. Norges næringsstruktur er preget av råvarebaserte sektorer som energi, prosessindustri og havbruk, hvor konkurranseevne historisk har vært forankret i naturressurser og kapital, snarere enn systematisk beskyttelse av teknologi eller merkevare. Samtidig har Norge et lite hjemmemarked og lang avstand til sentrale eksportmarkeder, noe som gjør at mange bedrifter prioriterer rask markedsintroduksjon fremfor grundig rettighetsstrategi. Undersøkelser viser også at norske SMB-er ofte oppfatter IPR som teknisk, tungt og juridisk, og ikke som en integrert del av forretningsutviklingen²¹.

Kontrasten til USA er markant. I amerikansk næringsliv og entreprenørskapskultur er IPR i langt større grad en strategisk kjerne i forretningsmodellen.

Oppstartsselskaper sikrer ofte patenter og varemerker tidlig for å tiltrekke investorer, beskytte posisjonen sin og bygge verdi i virksomheten. IPR oppfattes ikke som et juridisk tillegg, men som en forutsetning for kommersiell vekst. I tillegg undervises det om IPR allerede i skolen og på universitetsnivå, som del av det å bygge grunnleggende kunnskap om innovasjon, næringsutvikling og forretningsforståelse i befolkningen.

Sammenlignet med denne tilnærmingen, har Norge et tydelig forbedringspotensial. For å sikre at norske SMB-er tar eierskap til sine immaterielle verdier, må IPR i større grad forstås og integreres som en strategisk ressurs og kunnskap – på linje med kapital, teknologi og kompetanse. Dette krever både kompetanseheving, holdningsendring og bedre tilrettelegging i utdanning, rådgivning og virkemiddelapparatet.

21 Lys langs veien, 2014 Patentstyret og Innovasjon Norge.

Intervjuer med aktører i innovasjonsøkosystemet

I arbeidet med rapporten er det gjennomført dybdeintervjuer med rådgivere og aktører i det norske og nordiske innovasjonssystemet, blant annet fra Innovasjon Norge, SIVA, NTNU TTO, inkubatormiljøer, investorer, IP-byråer, næringslivsforeninger og de nordiske patentverkene (PRV, PVS og PRH). Målet har vært å få deres syn på hva som oppleves som de største hindringene for SMB-ers bruk av IPR.

Intervjuene peker på et tydelig mønster. Mangel på kunnskap og bevissthet om IPR blant SMB-er ble løftet frem som den mest grunnleggende utfordringen. Opplevelsen er at mange virksomheter ikke har tilstrekkelig innsikt i hva IPR er, hvordan rettigheter skapes, eller hvilken strategisk betydning de kan ha for konkurransekraft og vekst. Dette kombinert med kompleksiteten i systemet gjør IPR vanskelig tilgjengelig for mange.

Økonomiske barrierer ble også trukket frem som en sentral utfordring. Selv når bevisstheten er til stede, blir IPR ofte nedprioritert til fordel for mer umiddelbare forretningsbehov. Flere påpekte at støtteordninger bør øremerkes IPR, ettersom rettighetsspørsmål lett faller bak i køen hos SMB-er med begrensede ressurser.

Det ble også trukket frem at Norge ligger noe etter våre nordiske naboland i IPR-modning og kultur, og at SMB-er opplever det som særlig krevende å sikre og håndheve rettigheter internasjonalt – både kostnadsmessig og praktisk.

Disse funnene samsvarer i stor grad med en tidligere undersøkelse som Patentstyret og Innovasjon Norge gjennomførte i 2016, hvor virkemiddelapparatet og TTO-er rapporterte om de samme hovedutfordringene: lav kunnskap, høye kostnader, tidkrevende prosesser og lav evne til å prioritere IPR-arbeid.

Utfordringer knyttet til immaterielle rettigheter

Hva er ut fra din erfaring de vanligste utfordringene knyttet til immaterielle verdier og rettigheter hos dine kunder/medlemmer (N=69). Fra undersøkelse om SMB-rettede tjenester Patentstyret og Innovasjon Norge, 2016.

Tiltak for å fremme SMB-ers bruk av immaterielle rettigheter

Norge står overfor et paradoks i sin ambisjon om å være en ledende kunnskapsnasjon og innovasjonsdriver. Til tross for et høyt utdanningsnivå og klassifisering som en "sterk innovatør", viser statistikken en bekymringsfull nedgang i norske patentsøknader fra næringslivet, og generelt lav bruk av IPR. SMB-er ryggraden i norsk økonomi, utnytter i altfor liten grad IPR som et strategisk verktøy. Dette skyldes primært manglende bevissthet og kompetanse, kostnadsbarrierer, og en opplevd kompleksitet i IPR-systemet.

Patentstyret foreslår å utarbeide tiltak på fire sentrale områder for å fremme SMB-ers bruk av immaterielle rettigheter:

- 1) Utarbeidelse av en helhetlig nasjonal handlingsplan for IPR
- 2) Økonomiske insentiver for å stimulere SMB-ers bruk av IPR
- 3) Styrking av Patentstyrets utadrettede arbeid og kompetansesenterrolle
- 4) Bedre integrering av IPR i utdanningssystemet

Tiltak 1: Utarbeidelse av en nasjonal handlingsplan for IPR

Norge har ambisjoner om å være en ledende kunnskapsnasjon og øke sin innovasjonsevne. En nasjonal handlingsplan for IPR vil være et sentralt og viktig verktøy for å realisere disse ambisjonene.

Nåværende status for Norge som kunnskapsnasjon og innovasjonsland

Norge har et solid utgangspunkt som kunnskapsnasjon, med et utdanningsnivå blant de høyeste i verden og en høy forskertetthet.²² Norge klassifiseres som en "sterk innovatør" av EU-kommisjonen i European Innovation Scoreboard.²³

Imidlertid viser nyere data at Norge bruker minst på forskning og utvikling (FoU) i hele Norden, målt som andel av BNP, og gapet til nabolandene våre øker.²⁴

Regjeringen har satt et mål om å investere 3 prosent av BNP i FoU innen 2030 for

²² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-4-20182019/id2614131/?ch=1>

²³ [european innovation scoreboard 2024-KI0924445ENN.pdf](https://ec.europa.eu/innovation/en/scoreboard/2024/)

²⁴ <https://www.forskningsradet.no/indikatorrapporten/indikatorrapporten-dokument/fou-i-norge/samlet-fou-innsats/>

å snu denne trenden.²⁵ Videre falt Norges rangering på Global Innovation Index²⁶ i 2024 til en 21. plass, etter en liten økning i plasseringen året før. Regjeringen har også en nasjonal digitaliseringsstrategi som fokuserer på å utnytte mulighetene i kunstig intelligens (KI), med mål om å være i front på etisk og trygg bruk av KI og sikre gode rammevilkår for næringslivet.²⁷ Samtidig er det en ambisjon om å øke eksporten utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030.²⁸

En dypere granskning av disse tallene avdekker en betydelig uoverensstemmelse. Norge er en "sterk innovatør" og har et høyt utdanningsnivå, men har en lavere bruk av IPR enn land det er naturlig å sammenligne seg med.²⁹ Denne tilsynelatende motsetningen indikerer at innovasjonspotensialet ikke fullt ut utnyttes gjennom systematisk IP-beskyttelse. Den underliggende årsaken er en fragmentert tilnærming til immaterielle rettigheter på nasjonalt nivå. Selv om det finnes initiativer som adresserer IPR innenfor spesifikke sektorer, som for kreative næringer³⁰, mangler det en overordnet, samlande nasjonal handlingsplan for IPR. Uten et felles, langsiktig veikart for IPR blir det utfordrende å koordinere innsatsen fra ulike offentlige aktører som Patentstyret, Innovasjon Norge og Forskningsrådet, samt utdanningsinstitusjoner på ulike nivåer (grunnskole, videregående skole og universitet/høyskole). Dette gjør at verdifulle ideer og kunnskap ikke blir brukt godt nok. De blir ikke systematisk oppdaget, beskyttet eller utnyttet kommersielt. Det svekker Norges rolle som et land for kunnskap og innovasjon. En nasjonal handlingsplan med et felles "veikart" vil fungere som et samlande rammeverk for å rette opp i dette og muliggjøre det uforløste potensialet.

Andre lands IPR-strategier

Mange land har anerkjent betydningen av en egen nasjonal IPR-plan, enten for patentverket spesielt eller for nasjonen. For eksempel vedtok den finske regjeringen i mars 2022 en nasjonal IPR-strategi med en visjon om at Finland innen 2030 skal ha et effektivt IPR-miljø som støtter innovasjon og kreativt arbeid, samtidig som det øker økonomisk velstand og konkurranseevne.³¹

25 <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/innsiktsartikler/langtidsplanen-for-forskning-og-hoyere-utdanning-2023-2032/id2929453/?expand=factbox2930962>

26 <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/>

27 <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/it-politikk/ny-nasjonal-digitaliseringsstrategi/utnytte-mulighetene-i-kunstig-intelligens/id3054706/>

28 <https://helenorgeeksporterer.no/>

29 <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/18421626/nedgang-i-norske-patentsoknader?publisherId=4739852&lang=no>

30 <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e0970ce4a9d4da59f7b6a9ea3b902c2/no/pdfs/veikart-for-kreativ-naering.pdf>

31 Government resolution on the national intellectual property rights strategy. Publications of the Finnish Government 2022:79

Danmark har utarbeidet en nasjonal IPR-handlingsplan³² som skal hjelpe spesielt små og mellomstore bedrifter med å utnytte og beskytte immaterielle verdier. Den fokuserer på økt IP-kompetanse, støtteordninger og forenklet tilgang til IP-rådgivning. I Sverige har IVA utarbeidet et forstudie³³ som et første skritt mot en nasjonal strategi og handlingsplan for IPR. Forstudien argumenterer for hvorfor Sverige bør utarbeide en strategi, og gir forslag til innhold. Svenskt Näringsliv har også gjort et studie³⁴ av betydningen av en IPR-strategi for Sverige, og har gjort en sammenligning av 10 lands IPR-strategier. Rapporten konkluderer med at mange andre land ser behov for IPR-strategier, at Sverige bør vurdere det samme, at en strategi har effekt på konkurransekraften, og at det er behov for tiltak straks.

Argumentasjon for at vi trenger en helhetlig, tverrsektoriell nasjonal handlingsplan for IPR

En klar og tydelig IPR-strategi, godt integrert i bedriftens forretningsplan, er avgjørende for å beskytte immaterielle verdier, skape juridisk trygghet og styrke markedsposisjonen.³⁵ På nasjonalt nivå er en slik strategi like viktig for å sikre Norges samlede innovasjonskraft. Det er i dag ingen overordnet, samlet nasjonal IPR-strategi for Norge som helhet, selv om det er identifisert behov for en strategi for immaterielle verdier innenfor kreative næringer, og en NOU fra 2023 berører immaterielle rettigheter i forbindelse med genteknologi.³⁶ En nasjonal strategi vil gi retning og hjelpe til med å prioritere, arbeidsdele og koordinere arbeidet med immaterielle verdier på tvers av sektorer og virkemiddelapparat, og aktivere skolesystemets mulige rolle i å øke kunnskapen om IPR i befolkningen generelt og næringslivet spesielt.

En nasjonal IPR-strategi er ikke bare et juridisk dokument, men en strategisk ressurs som kan drive Norges grønne omstilling og eksportvekst. Regjeringen har ambisiøse mål om å redusere klimagassutslipp og øke eksporten utenom olje og gass. Nye, bærekraftige teknologier og løsninger som er nødvendige for den grønne omstillingen må beskyttes effektivt for å sikre norske bedrifters konkurransefortrinn i internasjonale markeder. Patentstyret har selv et mål om å være en "kompetent og engasjert medspiller i det grønne skiftet". Patentstyret har også som mål å hjelpe norsk næringsliv med å lykkes i eksportmarkedet

32 Intellectual property rights – Actionplan for an innovative Denmark, Ministry of Industry, Business and Financial Affairs.

33 Behov av en strategi och handlingsplan för kunskapsbaserade tillgångar. Kungl. Ingenjörsvetenskaps Akademien 2025

34 Nationella immaterialrätts-strategier. En jämförelse av strategiska satsningar runt om i världen. Svenskt Näringsliv 2025

35 <https://www.innovasjon Norge.no/artikkel/lag-en-ip-strategi-for-din-bedrift>

36 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-18/id2982905/?ch=12>

med innovasjoner som bidrar til en mer bærekraftig utvikling.³⁷ En nasjonal handlingsplan for IPR som eksplisitt knytter IPR til disse overordnede nasjonale målene, vil forsterke Norges evne til å bygge nye vekstnæringer og sikre at norske innovasjoner kan konkurrere globalt. Uten et slikt strategisk grep risikerer Norge å utvikle innovasjoner som andre land fritt kan kopiere og utnytte, noe som undergraver nasjonal verdiskaping og eksportpotensial.

Anbefalinger for utforming av en nasjonal handlingsplan for IPR

Utformingen av en nasjonal handlingsplan for immaterielle rettigheter bør bygge på klare prinsipper og ambisjoner, samtidig som den er tilpasset nasjonale behov, næringsstruktur og kunnskapsgrunnlag. Basert på internasjonale erfaringer og eksisterende strategier i andre land,³⁸ anbefaler vi å vurdere følgende fem hovedelementer:

1. En tydelig og samlende visjon

En nasjonal handlingsplan for IPR bør forankres i en klar visjon. Dette kan være ambisjonen om å gjøre landet ledende på verdiskaping fra immaterielle rettigheter, eller å styrke innovasjon, konkurransekraft og bærekraftig økonomisk vekst. Visjonen bør være politisk forankret og gi strategien retning og legitimitet, samtidig som den gir rom for målrettede tiltak.

2. Klare prioriteringer

Handlingsplanen bør inneholde prioriteringer som reflekterer nasjonale mål. Det kan for eksempel være å stimulere til flere patenter innen strategisk viktige næringer, gjøre næringslivet mer konkurransedyktig overfor handelspartnere eller bidra til økt eksport og internasjonal markedsadgang.

3. Integrering av IPR i utdanning og kompetansebygging

Et viktig innsatsområde er å styrke kunnskapen om immaterielle rettigheter gjennom hele utdanningsløpet – fra grunnskole til høyere utdanning – samt i etter- og videreutdanning. Dette bidrar til økt bevissthet og kompetanse både hos framtidige gründere, forskere og arbeidstakere.

4. Støtte til små og mellomstore bedrifter (SMB-er)

Mindre foretak har ofte begrensede ressurser og kompetanse til å håndtere IP. Handlingsplanen bør derfor inkludere tiltak som rådgivning, økonomiske støtteordninger, tilrettelegging for bruk av ekspertise og økt tilgang til rettighetsinformasjon. Det finnes mange ulike internasjonale løsninger som

³⁷ <https://www.patentstyret.no/om-oss/strategi>

³⁸ Nationella immaterialrättsstrategier, Svenskt Näringsliv (2025)

kan danne grunnlag for utforming av effektive virkemidler.

5. Bygge en felles forståelse for IPRs rolle i innovasjon og verdiskaping

For å skape bredt engasjement og legitimitet, bør handlingsplanen legge til rette for samarbeid på tvers av sektorer og institusjoner. Dette inkluderer innsats for å øke forståelsen for IPRs betydning i forskning og utvikling, kommersialisering av forskningsresultater og økonomisk vekst generelt.

En helhetlig handlingsplan bør forene politikk, næringsliv, utdanning og forskning rundt et felles mål: Å øke samfunnets evne til å skape, beskytte og utnytte immaterielle verdier på en ansvarlig og fremtidsrettet måte, som gir økt innovasjonsevne, konkurransekraft og verdiskaping i norsk samfunns- og næringsliv.

Tiltak 2: Økonomisk støtte og insentiver for SMB-ers IPR-bruk

De økonomiske barrierene er en av de mest signifikante hindringene for SMB-ers bruk av immaterielle rettigheter i Norge. Kostnadene ved å sikre IP, spesielt internasjonalt, er reelle og kan være betydelige. En patentsøknad i Norge kan koste mellom 45 000 og 130 000 NOK, og internasjonalt fra 200 000 til 600 000 NOK. For SMB-er, som ofte har mindre administrativ og økonomisk kapasitet enn større bedrifter, kan disse kostnadene bidra til at mange velger å ikke søke patent, noe som igjen fører til en nedgang i det totale antallet norske patentsøknader.

Denne situasjonen, der de finansielle barrierene er direkte korrelert med lav IP-bruk, er en betydelig utfordring.

Flere land har god erfaring med og har implementert ordninger hvor SMB-er kan motta økonomisk støtte. Den mest kjente er EUIPO SME Fund, som har hjulpet over 72 000 bedrifter, og vist at IPR-eiende selskaper genererer betydelig mer omsetning og betaler høyere lønninger enn selskaper uten IPR.³⁹ Ordningen tilbyr ulike vouchere som gir delvis refusjon for gebyrer knyttet til søknader om varemerker, design, patenter og planteforedlerrett. I tillegg dekkes en betydelig andel (ofte 90 %) av kostnadene ved en såkalt "IP Scan" – en forhåndsdiagnose av bedriftens IP-situasjon og -behov, utført av en kvalifisert ekspert. Blant de nordiske landene har Danmark en patent voucher-ordning. Den gir økonomisk støtte til kostnader knyttet til patentsøknader, og kan inkludere utgifter til IP-

39 <https://www.euipo.europa.eu/en/sme-corner/sme-fund/2025>

rådgiver i forbindelse med utarbeidelse av patentsøknad, forundersøkelse (søk etter tidligere kjent teknikk) eller selve søknadsgebyret. Nylig introduserte Danmark også en "IP fast track"-ordning rettet mot mikrobedrifter, som gir støtte til varemerke- og designregistrering. Bedrifter med opptil 9 ansatte får tilgang til en såkalt «Startpakke» som inneholder et dialogsøk⁴⁰, gratis varemerke- og designsøknad, overvåking for varemerke i opptil 2 år, og opp til 10.000 DKK til privat rådgivning i forbindelse med disse søknadene.

Erfaringene fra disse ordningene peker mot noen sentrale suksessfaktorer.

- For det første er *enkelhet* i søknadsprosessen og en lav administrativ byrde for SMB-ene avgjørende for å sikre bred deltakelse.
- For det andre er *målretting av støtten* viktig; i stedet for generelle tilskudd, tilbyr disse ordningene spesifikke og øremerkede støttepakker knyttet til definerte IPR-aktiviteter som diagnose, søknad eller rådgivning.
- For det tredje ser man at vellykkede modeller ofte innebærer et *samarbeid med det eksisterende økosystemet* rundt SMB-ene. Den britiske modellen er et godt eksempel på dette, hvor regionale støttepartnere spiller en nøkkelrolle i å identifisere og kanalisere SMB-er inn i ordningen. Dette sikrer både god rekkevidde og at støtten når bedrifter som allerede er i en utviklingsprosess.

Ordningene som Innovasjon Norge og Forskningsrådet forvalter er primært rettet mot FoU og innovasjonsprosjekter generelt, og ikke spesifikt mot de direkte kostnadene for IP-registrering og -vedlikehold, eller for strategisk IP-ledelse som en egen post. Innovasjon Norge f.eks. kan ikke støtte årsavgifter eller separate IP-sikringskostnader. Vi mener en dedikert IP-støtteordning ville komplementere eksisterende FoU-støtte og sikre at innovasjoner ikke bare blir utviklet, men også effektivt beskyttet og kommersialisert

IP-kart – støtte til kartlegging og utarbeidelse av bedriftens IP-strategi

Patentstyret har tidligere foreslått IP-Kart - en satsing for å bygge ned de økonomiske barrierene og stimulere SMB-ers bruk av IP (notat til NFD oktober 2022, vedlegg 1). Vi foreslår å ta frem igjen dette forslaget om direkte tilskudd eller refusjonsordninger for IP-relaterte kostnader, etter en modell som vi mener både bygger ned de økonomiske barrierene, samtidig som det bygger opp kjennskap og kunnskap til immaterielle verdier og dens beskyttelse.

40 <https://www.dkpto.dk/kampanjer/startpakke-til-varemaerke-og-design>

En god IP-strategi tar et helhetlig perspektiv. Kartleggingen og rådgivningen som IP-kart vil gi bør derfor ikke begrenses til industrielle rettigheter (patent, varemerkereregistrering, designregistrering), men ta for seg hele spekteret av immaterielle verdier og rettigheter. Eksempelvis kan hemmelighold kombineres med patenter, andre former for kunnskap kan best beskyttes ved kontrakter, mens programvare kan kombineres med design ved utvikling av apper.

Første trinn: Selvtest

Virksomheter som vil søke om å benytte ordningen, må først gjennomføre en selvtest i samråd med en veileder. Patentstyret har de siste årene utviklet flere selv-tester og sjekklister og har god erfaring med å tilpasse disse til et SMB-perspektiv. Vi foreslår at veiledere hos utvalgte virkemiddelaktører, for eksempel forretningsutviklerne i inkubatorene som mottar SIVA-støtte eller Innovasjon Norges IP-rådgivere, får opplæring i å veilede virksomheter gjennom testen. Gjennomgang av selvtesten sammen med en veileder fra virkemiddelapparatet vil gi et utgangspunkt for vurdering av egnethet for støtte. Ved å anvende rådgivere og forretningsutviklere i det øvrige virkemiddelapparatet til denne veiledningsoppgaven, bygger og sprer vi kunnskap om IPR og IPR-strategi i hele virkemiddelapparatet i Norge.

Andre trinn: Vurdering av søkere

Med utgangspunkt i rapporten fra selvtesten, gjør veilederen en vurdering av hvorvidt virksomheten har immaterielle verdier av typer og omfang som vil kunne dra nytte av en plan for videre utnyttelse. Dersom det er tilfellet, vil virksomheten være aktuell for støtte til IP-kart. Virksomheter som ikke har eller ikke antas å kunne utvikle immaterielle verdier av særlig relevans for virksomheten, vil få avslag.

Tredje trinn: Utarbeidelse av IP-strategi

Virksomheter som får en positiv vurdering i andre trinn, får utarbeidet et IP-kart i samråd med en rådgiver fra IP-rådgiverbransjen. Rådgiveren velges blant et utvalg av IP-rådgiverselskaper som på forhånd må være pre-kvalifisert for å yte denne tjenesten. IP-kartet skal identifisere eksisterende og mulige fremtidige immaterielle verdier og rettigheter. I tillegg skal IP-kartet gi en beskrivelse av hvordan ressursene kan utvikles, hvilke rettigheter det kan være aktuelt å beskytte, søke om eller skaffe, samt omtale hvordan de immaterielle verdiene og rettighetene er tenkt å bidra til virksomhetens verdiskaping, forretningsutvikling og konkurranseevne. IP-kartet skal utarbeides i tett samarbeid med virksomheten for å øke virksomhetens kompetanse.

Forslag til løsning for utbetaling av støtte

Hva som vil være optimal løsning for utbetaling av IP-kart-støtten, er avhengig av en rekke faktorer som vi må komme tilbake til – gjerne i dialog med NFD. Patentstyret skisserer i denne omgang to alternative løsninger for utbetaling av tilskudd for IP-kart til søker:

1. Refusjonsløsning, som innebærer at virksomheten får refundert utgiftene til utvikling av IP-kart i etterkant av kartleggingen.
2. Verdikupong-løsning, som innebærer at virksomhetene som godkjennes for støtte til IP-kart får støtte i form av en verdikupong før utarbeidelsen av IP-kartet.

Av hensyn til Patentstyrets rolle som forvaltningsorgan og myndighet som tildeler rettigheter, mener vi at Patentstyrets rolle i den foreslåtte tjenesten vil måtte være rent administrativ. Eksempelvis at Patentstyret administrere søknadene om IP-kart ved å etablere en nettbasert søknadsløsning. Her skal søkerne legge inn relevant informasjon om virksomheten og laste opp en bekreftet selvtest. På denne måten kan det verifiseres at søkerne oppfyller formelle og eventuelle andre krav. Patentstyret vil også administrere utbetalingen av tilskuddet. De økonomiske rammene kan vi komme tilbake til. En slik tjeneste vil også bidra til økt kjennskap til Patentstyret og til Patentstyrets tjenester.

“Patent Box” – skatteinsentiv for innovasjon og næringsliv

En annen måte å stimulere forskning og utvikling (FoU) på og oppmuntre bedrifter til å kommersialisere innovasjoner lokalt, er å belønne overskudd fra patenter med redusert skatt. Vi foreslår en skatteordning der inntekter fra kvalifisert immateriell eiendom – typisk patenter – beskattes lavere enn ordinær selskapsinntekt. For eksempel har Storbritannia en ordning kalt Patent Box⁴¹ som reduserer skatt til kun 10 % på fortjeneste knyttet til patenter (mot ordinær selskapskatt ~19-25 %). Nederland tilbyr en “Innovatiebox”⁴² der effektiv skattesats har vært 5–9 % (mot normal 25 %) på inntekter fra innovasjoner, og Irland innførte i 2016 en “Knowledge Development Box (KDB)”⁴³ med kun 6,25 % skatt (halvparten av ordinære 12,5 %) på kvalifiserende IPR-overskudd.

Slike ordninger er noe omdiskutert, da de av kritikere ses som en form for skadelig skattekonkurranse eller BEPS-strategi (profit shifting) forkledd som

41 <https://www.gov.uk/guidance/corporation-tax-the-patent-box>

42 <https://business.gov.nl/subsidy/innovation-box/>

43 <https://www.ipoi.gov.ie/en/commercialise-your-ip/knowledge-development-box/>

innovasjonsinsentiv. I senere år er det imidlertid innført krav om såkalt “nexus”-substans – at skattefordelen kun gis for IPR-inntekt knyttet til FoU utført i samme land – for å sikre reell lokal innovasjonsaktivitet. Nexus-prinsippet knytter skattefordelen direkte til selskapets egen FoU-aktivitet som førte til den patenterte oppfinnelsen. Denne FoU-fraksjonen beregner hvor stor andel av IPR-inntektene som kan beskattes med redusert sats. Dersom mye av FoU-arbeidet utført av andre, eller IPR-en er kjøpt, reduseres fordelene.

Skattemessige fordeler for SMB-bedrifter

Små og mellomstore bedrifter (SMB) kan i prinsippet ha stor nytte av Patent Box-ordninger gjennom betydelig lavere effektiv skattesats på innovative produkter. Redusert skatt på patentinntekter gir økt kontantstrøm som SMB-er kan reinvestere i vekst. Dette øker avkastningen på innovasjon og kan gjøre det økonomisk mer attraktivt for mindre bedrifter å satse på FoU og patentere egne løsninger.

Potensial for å styrke innovasjonsevnen i Norge

Et sentralt spørsmål er om en Patent Box-ordning kan øke Norges innovasjonsevne. Teoretisk skal lavere skatt på patentinntekter motivere til økt FoU-investering og innovasjon ved at bedrifter beholder en større del av gevinstene fra nye produkter. Det kan også tiltrekke FoU-aktivitet til Norge ved at internasjonale selskaper velger å legge utvikling og kommersialisering av IP til Norge fremfor andre land. En bieffekt er dessuten at bedrifter blir mer bevisste på å patentere teknologi de utvikler. Erfaringer fra Nederland etter skjerping av kravene i 2017, tyder på at mange selskaper (selv i tradisjonelt lite patenterende sektorer som matvareindustrien) begynte å vurdere patentering for å kvalifisere for innovasjonsboksen. Slik kan en Patent Box indirekte skape en kultur for IP-beskyttelse og kommersialisering som styrker innovasjonsøkosystemet.

Valg av kvalifiserende IPR er sentralt. En smal "Patent Box" ligner den britiske og fokuserer på patenter. En bredere "Innovation Box", som i Nederland, kan inkludere annen IP som programvare fra FoU-prosjekter, og kan knyttes til godkjente FoU-prosjekter (som Nederlands WBSO-sertifikat, parallelt med SkatteFUNN). Valget vil påvirke hvilke sektorer som drar mest nytte av dette, og en bredere modell kan være mer relevant for Norges varierte næringsstruktur, inkludert en sterk programvareindustri.

En Patent Box-ordning kan være relevant for Norge som et strategisk virkemiddel for å stimulere innovasjon og beholde IP-basert næringsliv i landet. Erfaringene internasjonalt viser at gevinsten er størst om ordningen integreres i en helhetlig

innovasjons- og næringspolitikk der Patent Box belønner kommersialisering mens andre ordninger støtter forskningen i forkant.

En norsk Patent Box bør utfylles av SkatteFUNN. SkatteFUNN støtter FoU (input), mens Patent Box belønner vellykket kommersialisering (output). Sammen skaper de en komplett insentivkjede. Skattesatsen bør være lav nok til å være attraktiv, rundt 10 % som i Storbritannia, men må sees i sammenheng med norsk skattesystem og internasjonale normer. Regelverket må være klart og stabilt for å gi investeringssikkerhet og forutsigbarhet. Ordningen bør primært støtte selskaper som driver FoU og kommersialiserer IP i Norge.

Gjennomgang av eksisterende støtteordninger med tanke på IP

Det finnes en rekke økonomiske insentiver og støtteordninger som skal fremme forskning, utvikling og innovasjon. Blant de mest sentrale virkemidlene er SkatteFUNN, som gir skattefradrag for bedrifter som driver forsknings- og utviklingsprosjekter, samt ulike programmer fra Innovasjon Norge og Forskningsrådet, som gir tilskudd til utvikling, testing og kommersialisering.

Hovedformålet med disse ordningene er å redusere risiko og kostnader ved å innovere, og å gjøre det lettere for bedrifter å satse på nye løsninger. SkatteFUNN gir for eksempel skattefradrag på inntil 19 % av godkjente FoU-kostnader, og er rettighetsbasert – det vil si at alle norske virksomheter kan søke, uavhengig av bransje. Forskningsrådet tilbyr næringsrettede programmer med tilskudd til FoU-prosjekter i samarbeid med academia, mens Innovasjon Norge gir støtte til blant annet utvikling, internasjonalisering og markedsintroduksjon.

Til tross for at mange av disse prosjektene resulterer i nye tekniske løsninger, produkter og tjenester, er IPR lite vektlagt i virkemiddelapparatet. For eksempel er det ingen krav i SkatteFUNN om at søkere må vurdere eller redegjøre for bruk av IPR – verken patenter, varemerker eller designbeskyttelse. Det er heller ikke et systematisk insentiv for å knytte IPR-strategi til offentlig støttet FoU-aktivitet.

I intervjuene som er gjennomført med aktører i innovasjonsøkosystemet – inkludert teknologioverføringskontorer, rådgivere og SMB-er – diskuteres det om ikke IPR bør få en sterkere plass i støtteordningene. De peker spesielt på at støtte til IPR for SMB-er bør øremerkes, ettersom mange små bedrifter mangler både kompetanse og økonomiske ressurser til å beskytte sine innovasjoner.

Ved å integrere IPR bedre i støtteordningene – for eksempel gjennom krav om IPR-vurdering, støtte til patenteringsstrategi, utforming av søknader,

forundersøkelser eller Freedom-to-Operate-analyser – kan man legge til rette for økt kommersialisering av forskningsbasert innovasjon, særlig fra FoU-miljøer. Dette vil gjøre det lettere for norske ideer å nå markedet og skape varige verdier.

Tiltak 3: Styrking av Patentstyrets utadrettede arbeid og kompetansesenterrolle

Patentstyrets samfunnsoppdrag er å være et kompetansesenter for immaterielle rettigheter og bidra til økt samfunnsøkonomisk og bedriftsøkonomisk lønnsomhet gjennom immaterielle verdier. Dette inkluderer å styrke næringslivets kompetanse på immaterielle verdier og rettigheter, blant annet gjennom økt målretting av tiltak og samarbeid med andre aktører i virkemiddelapparatet. I tildelingsbrevet til Patentstyret for 2025 er følgende prioriterte tiltak knyttet til utadrettet arbeid og kompetansesenterrollen:

- Patentstyret bes om kontinuerlig å vurdere hvordan kunnskap og data om immaterielle verdier og mer spesifikt industrielle rettigheter kan bidra til å fremme næringsutvikling og økt verdiskaping gjennom bl.a. eksport fra fastlandet, og bidra med analyser, kunnskapsgrunnlag og tjenester i dialog med departementet som kan anvendes til videreutvikling av forsknings- og innovasjonspolitikken og til utforming av virkemidler.
- Patentstyret skal prioritere opplæring av samarbeidspartnere i immaterielle rettigheter og videreutvikling av digitale læringsplattformer for immaterielle verdier og rettigheter.
- Patentstyret skal fortsette arbeidet med å bidra til å øke næringslivets kompetanse på immaterielle verdier og rettigheter, bl.a. gjennom økt målretting av tiltak for å fremme kunnskap og samarbeid med andre aktører i virkemiddelapparatet.
- Patentstyret skal arbeide for å synliggjøre bedre hvordan etatens aktiviteter kan bidra til å forbedre bedrifters bruk av immaterielle verdier.

Delmål 2: bedre bruk av immaterielle verdier

Patentstyrets delmål 2: *Bedre bruk av immaterielle verdier* handler om å øke bevisstheten og den strategiske utnyttelsen av immaterielle eiendeler i norsk næringsliv – som patenter, varemerker, design, forretningshemmeligheter og opphavsrett. Målet er at flere virksomheter, spesielt SMB-er, skal forstå hvordan

slike verdier kan styrke konkurransekraft, tiltrekke investeringer og beskytte innovasjon.

Patentstyret jobber på flere områder med å oppfylle dette delmålet:

- **Veiledning og kompetanseheving:** Patentstyret tilbyr kurs, kundesentertjenester, veiledningsmateriell og digitale verktøy som skal gjøre det enklere for bedrifter å identifisere, sikre og forvalte sine immaterielle verdier.
- **Samarbeid med virkemiddelapparatet og UoH-sektoren:** Patentstyret jobber for å bygge IPR-kompetanse hos aktører som Innovasjon Norge, SIVA, Forskningsrådet, næringslivsorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner, slik at disse kan gi bedre råd og støtte i sine miljøer.
- **Nettverksbygging og systempåvirkning:** Gjennom dialog med næringsklynger, rådgivere og bransjeorganisasjoner forsøker Patentstyret å forankre IPR som en naturlig del av forretningsutvikling og innovasjonsprosesser.

Patentstyret brukte i 2024 om lag 5 % av utgiftsbevilgningen på Delmål 2: Bedre bruk av immaterielle verdier. Dette er lavt sammenlignet med de nordiske patentverkene som har utviklet og implementert nasjonale IPR-strategier, og som i tillegg har tilgang på finansiering fra EUIPO.

Lav kjennskap til Patentstyret og Patentstyrets tjenester

Undersøkelser viser at kjennskapen til Patentstyret er lav. Ifølge Patentstyrets egne bedriftsundersøkelser⁴⁴ kjenner kun 10 % av spurte virksomheter Patentstyret godt, mens 30 prosent har middels kjennskap. Hele 60 % har liten eller ingen kjennskap til Patentstyret. Kunnskapen om Patentstyrets tjenester er også lav, og bare 7 prosent av respondentene oppgir at de ville kontaktet Patentstyret ved spørsmål om IPR. Nesten halvparten – 49 prosent – vet ikke hvem de ville henvendt seg til ved spørsmål om IPR. Det har vært en nedgang over flere år i bruk av Patentstyrets tjenester, slik som antall utførte oppdrag for å undersøke rettighetslandskapet.

Samtidig viser både merkevareanalysen og omdømmeundersøkelse⁴⁵ at de som faktisk har vært i kontakt med Patentstyret, er svært fornøyde med veiledningen og tjenestene de får.

Patentstyret har de siste årene investert betydelig i digitalisering, blant annet

⁴⁴ Patentstyrets bedriftsundersøkelser (2015, 2023).

⁴⁵ Patentstyrets merkevareanalyse, 2018 og Omdømmeundersøkelse, 2021.

gjennom nye nettsider, et moderne kundesystem (CRM) og et API for åpne data. Disse satsingene legger grunnlaget for et mer effektivt og målrettet utadrettet arbeid. Digitaliseringen gir økte muligheter til å styrke rollen som nasjonalt kompetansesenter for IPR, og til å nå flere målgrupper med relevant og tilpasset kunnskap. Med bedre verktøy og mer tilgjengelige data kan Patentstyret i større grad bidra til å heve kunnskapsnivået om IP i næringsliv, offentlig sektor og utdanningsmiljøer, og dermed skape økt verdi for samfunnet.

Kunnskapsspredning – et kontinuerlig arbeid

Kunnskapsspredning om IP til nærings- og samfunnsliv er et kontinuerlig arbeid. Nye virksomheter etableres, nye næringer og bransjer utvikles, rammevilkår endres, og utviklingen går raskt. Dette krever at formidlingen av kunnskap holdes ved like og oppdateres jevnlig.

Patentstyret og norsk næringsliv drar stor nytte av samarbeid med internasjonale organisasjoner på IPR-området. Dette gjelder blant annet felles regelverk, internasjonale søkeordninger for patent, varemerke og design, støtteordninger, regelverksutforming og felles informasjonskampanjer. Slike samarbeid bidrar til å effektivisere tjenester, sikre harmonisering og øke kvaliteten på kunnskapsformidlingen.

Samtidig krever det ressurser å kunne nyttiggjøre seg disse samarbeidsplattformene fullt ut. Fordi Norge står utenfor EU, har Patentstyret dessuten ikke tilgang til de samme økonomiske støtteordningene og budsjettene som for eksempel de svenske og danske patentverkene nyter godt av.

Hvis målet er å løfte kompetansenivået varig og legge til rette for mer strategisk bruk av IPR, forutsetter det en økning i ressursene som settes inn i dette arbeidet. Et alternativ kan være å se på en betydelig omfordeling av dagens ressurser og jobbe på nye måter og spesielt i samarbeid med andre aktører.

Tiltak 4: Bedre integrering av IPR i Utdanningssystemet

IPR spiller en stadig viktigere rolle i dagens kunnskapsøkonomi. Likevel ser vi at kunnskapen om IPR fortsatt er begrenset i store deler av norsk næringsliv, universitets- og høyskolesektoren, utdanningssystemet og virkemiddelapparatet. I utdanningssystemet i Norge er IPR i liten grad integrert i pensum, heller ikke innen fagområder som entreprenørskap, innovasjon, teknologi, design og økonomi – hvor temaet kunne vært relevant og nyttig.

Sammenlignet med mange andre land introduseres IPR ofte senere i utdanningsløpet i Norge. En nasjonal kartlegging av hvordan IPR faget behandles i relevante utdanninger i dag, kunne derfor vært nyttig, både for å få oversikt over dagens situasjon og for å identifisere eventuelle gap eller utviklingsmuligheter. Mangel på systematisk IPR-undervisning gjennom utdanningsløpet kan være en viktig årsak til kompetansegapet i norsk næringsliv. For å styrke innovasjon og konkurransekraft og verdiskaping på lang sikt i norsk næringsliv, anbefaler vi å vurdere tiltak i Utdanningssektoren.

Immaterielle rettigheter i utdanningsløpet i EU

I EU er det etablert klare føringer for å innlemme kunnskap om IPR i utdanningssystemet allerede fra tidlig alder. Dette skal bidra til å styrke forståelsen av innovasjon, entreprenørskap og respekt for rettigheter, og gjenspeiler en bred anerkjennelse av IPR som en grunnleggende del av fremtidens kompetansebehov.

- **EUIPO-programmer for skoler og lærere:** European Union Intellectual Property Office (EUIPO) har utviklet og tilgjengeliggjort opplæringsressurser gjennom *IP in Education*-initiativet. Programmet retter seg mot lærere og elever i grunnskole og videregående opplæring og gir praktiske verktøy for å undervise i IPR på en tilgjengelig måte.⁴⁶
- **Føringer fra EU-kommisjonen:** EU-kommisjonen har i flere strategier fremhevet behovet for å bygge IP-kompetanse tidlig. Dette gjelder særlig i handlingsplaner for entreprenørskap, innovasjon og kunnskapsøkonomi, hvor IPR inngår som en integrert del av nødvendig kompetanseutvikling.
- **EUs IPR-handlingsplan (2020):** I handlingsplanen for immaterielle rettigheter fra 2020 slår Kommisjonen fast at IPR-opplæring må inngå i utdanning og livslang læring, og oppfordrer medlemsstatene til å styrke sine nasjonale strategier på dette området.⁴⁷

Disse føringene viser en tydelig europeisk ambisjon om at IPR ikke skal være forbeholdt spesialister, men inngå som del av allmenn kunnskap og fremtidig verdiskaping.

Mulige tiltak for integrering av IPR-kunnskap i utdanningssystemet:

I læreplaner for videregående skoler (f.eks. entreprenørskap, yrkesfag):

- Entreprenørskapskompetanse er relevant for alle områder i arbeids- og

⁴⁶ <https://www.euipo.europa.eu/en/observatory/awareness/ideas-powered/ip-in-education>

⁴⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0760>

næringslivet, og IPR er en naturlig og integrert del av dette. Vi bør derfor tilrettelegge for å øke grunnleggende kunnskap om IPR, som patenter, varemerker, design, opphavsrett og forretningshemmeligheter, i relevante fag. For å synliggjøre viktigheten av IP kan man i undervisningen jobbe med praktiske eksempler som viser IP-ens relevans i en forretningskontekst.

- Utvikle tilpasset undervisningsmateriell og ressurser for ulike fagretninger, slik at IPR blir relevant og forståelig for alle elever, uavhengig av utdanningsprogram.

I relevante studieretninger ved universiteter og høyskoler (f.eks. juss, økonomi, teknologi og design):

- Styrke eksisterende emner og etablere nye spesialiseringer innen IP-rett og IP-ledelse for å møte næringslivets behov for dypere kompetanse.
- Sikre at studenter som er involvert i forsknings- og utviklingsaktiviteter får tydelige rammer for eierskap til resultatene sine og god forvaltning av disse, i tråd med eksisterende retningslinjer utarbeidet og godkjent ved norske utdanningsinstitusjoner.
- Fremme tettere samarbeid mellom akademia og industri for å tilby mer relevant undervisning og praktisk erfaring gjennom prosjekter, slik det allerede gjøres ved enkelte universiteter og høyskoler i Norge.

Utvikling av undervisningsmateriell og kompetanseheving for lærere:

- Tilby etterutdanningskurs og hospiteringsordninger for lærere og skoleledere for å øke deres kompetanse om innovasjon og nyskaping. Dette vil gjøre dem bedre rustet til å formidle IP-kunnskap på en engasjerende og relevant måte.
- Utvikle standardisert undervisningsmateriell som kan brukes bredt, for å sikre konsistens og kvalitet i IP-undervisningen over hele landet

Behov for økt kapasitet og kompetanse innen EQE-utdanning i Norge

Et sentralt hinder for styrking av det norske IPR-miljøet er den lave tilgangen på rådgivere med European Qualifying Examination (EQE)-kompetanse. EQE-eksamen er den formelle kvalifikasjonen for å kunne representere klienter overfor Det europeiske patentverket (EPO), og gir et høyt faglig nivå innen europeisk patentrett. I dag er det et betydelig underskudd på rådgivere med EQE-kompetanse i Norge, spesielt sammenlignet med våre nordiske naboland, Sverige og Danmark. Dette ble adressert av IP-rådgiverne selv på IP-dagen i november

2024,⁴⁸ Dette ble også bekreftet i intervjuene.

EPO tilbyr årlig muligheten for et begrenset antall norske kandidater til å delta i EQE-utdanning – per i dag har Patentstyret anledning til å nominere fire personer. Dette er imidlertid langt fra tilstrekkelig for å dekke behovet, verken i det offentlige virkemiddelapparatet eller i det private rådgivermiljøet. Mangelen på EQE-kompetanse kan bidra til at norske bedrifter i større grad må søke bistand i utlandet, noe som både svekker den nasjonale IP-kompetansen og innebærer økte kostnader for næringslivet.

Et mulig tiltak er å etablere en mer systematisk nasjonal satsing på EQE-utdanning, for eksempel i form av et utdanningsprogram på høyskole- eller universitetsnivå. Et slikt tilbud kunne også bidra til å øke rekrutteringen til IP-feltet generelt. Patentstyret kan spille en aktiv rolle i utviklingen av et slikt program, blant annet ved å bidra med fagkompetanse, veiledning og praksisplasser.

For å sikre at norsk næringsliv har tilgang til kvalifisert IP-rådgivning på høyt nivå, og for å bygge en bærekraftig nasjonal kompetansebase, bør EQE-utdanning løftes som en strategisk satsing i samarbeid mellom myndigheter, academia og næringsliv.

48 IP-dagen er arrangert av Patentstyret i samarbeid med IP-rådgiver og andre. Temaet om få rådgivere med EQE-kompetanse ble lagt frem av ett av IP-byråene.

Referanser

Rapporter om SMB-er og IPR

Lys langs veien. Patentstyret og Innovasjon Norge, 2014

WIPO INTERREGIONAL FORUM ON SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMES) AND INTELLECTUAL PROPERTY, (Iversen,2005)

Intellectual property (IP) SME scoreboard. EUIPO, 2022

Intellectual property rights and Innovation in SMEs in OECD countries, 2004

Survey investigating Danish companies' use and knowledge of intellectual property rights, DKPTO,2022

IPR-intensive industries and economic performance in the European Union Industry-Level 2022

Intellectual property rights and firm performance in the European Union. Firm-level analysis report, 2025

IP Awareness and understanding among UK SMEs UKPTO,2024

Innovasjonsindekser og resultater

Indikatorrapporten 2024, Norges Forskningsråd

europaen innovation scoreboard 2024-KI0924445ENN.pdf

<https://www.wipo.int/web/ip-statistics/country-profiles>

World Intellectual Property Indicators 2024, WIPO, WIPI 2024.pdf

<https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/>

Rapporter om IPR-strategier

Government resolution on the national intellectual property rights strategy. Publications of the Finnish Government 2022:79

Intellectual property rights – Actionplan for an innovative Denmark, Ministry of Industry, Business and Financial Affairs, 2021

Nationella immaterialrättsstrategier, Svenskt Näringsliv, 2025

Behov av en strategi och handlingsplan för kunskapsbaserade tillgångar. Kungl. Ingenjörsvetenskaps Akademien, 2025

Nationella immaterialrätts-strategier. En jämförelse av strategiska satsningar runt

om i världen. Svenskt Näringsliv, 2025

Ikke publiserte rapporter

Vurdering av samlet veiledningstjeneste. Patentstyret og Innovasjon Norge, 2016

Bedriftsundersøkelse gjennomført av Opinion for Patentstyret, 2015 og 2023.

Kvalitativ kartlegging av ståsted for IP i norske virksomheter. Perceptor, 2023

Patentstyrets merkevareanalyse, Perceptor, 2018

Patentstyrets omdømmeundersøkelse, Kantar Public, 2021

Ressurser fra patentmyndigheter

<https://www.euipo.europa.eu/en/sme-corner/sme-fund/2025>

<https://www.dkpto.dk/kampagner/startpakke-til-varemaerke-og-design>

<https://www.gov.uk/guidance/corporation-tax-the-patent-box>

<https://business.gov.nl/subsidy/innovation-box/>

<https://www.ipoi.gov.ie/en/commercialise-your-ip/knowledge-development-box/>

<https://www.euipo.europa.eu/en/observatory/awareness/ideas-powered/ip-in-education>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0760>

Patentstyret

Juli 2025

Forsidefoto: Ilja C. Hendel

Besøksadresse:
Innspurten 11C, Oslo

Postadresse:
Postboks 4863 Nydalen
0422 OSLO

Kundesenter: 22 38 73 00
E-post: post@patentstyret.no

Følg oss på:

[patentstyret.no](https://www.patentstyret.no)

Partner
Nordic Patent Institute